

Иван
Александрович
Гончаров

ОБИЧАН ДОГАЂАЈ

Отворена књига

Београд, 2024.

Наслов оригинала:
Ива́н Алекса́ндрович Гонча́ров
ОБИЧАН ДОГАЂАЈ

Превод:
Никола Николајевић

Иван
Александрович
Гончаров

ОБИЧАН ДОГАЂАЈ

ПРВИ ДЕО

Прва глава

Једног лета у селу Грачима, у освитку зоре, код небогате спахинице, Ана Павловне Адујеве, сви у кући поустајаше, почевши од домаћице, па до пса на ланцу, Барбоса.

Само је јединац син Ане Павловне, Александар Федорич, спавао витешким сном, као што треба да спава младић од двадесет година, а у кући све се ужурбало и запослило. Чељад је једнако ишла на прстима и шапатам разговарала да не би пробудила младога господина. Чим би когод лупнуо, гласно проговорио, сместа би се, као разљућена лавица, појавила Ана Павловна и кажњавала неопрезнога строгим прекором, увредљивим надимком, а кадшто, према величини гнева и својих снага, и ударцем.

У кухињи се спремало као да их има десеторо, мада се цела племићка породица састојала само из Ане Павловне и Александра Федорича. У шупи су се чистила и подмазивала кола. Сви беху заузети и радили су у зноју лица свога. Само је Барбос био беспослен, али и он је, на свој начин, узимао учешћа у општем кретању. Када би крај њега прошао лакеј, кочијаш, или би промакла девојка, он би махнуо репом и добро оњушио пролазника, и сам би, изгледа, запитао: *та хоће ли, најзад, когод рећи какав је ово дар-мар данас у нашој кући?*

А дар-мар је био зато што је Ана Павловна испраћала сина у Петербург на службу или, као што је сама имала обичај да каже: *људе да види, себе да покаже*. Страшан је ово за њу дан. Због тога је овако тужна и збуњена. Често, у послу, отвори уста да нареди шта, па одједном у половини речи застане, глас је изневери, окрене се у страну и, ако

има кад, обрише сузу, ако пак нема, испусти је у кофер, у који је она сама слагала Сашењкино рубље. Сузе већ одавно кључају у њеном срцу, стижу јој до грла, притискују груди, готове да прсну као три поточића: али она као да их је чувала за растанак и тек је покадшто трошила по капљицу.

Није само она оплакивала растанак: такође је јако туговао и Сашкин собар, Јевсеј. Са господином одлази и он у Петербург, оставља најтоплији кутак у кући, у соби Аграфене, првог министра у домаћинству Ане Павловне, и, што је за Јевсеја најважније – њене прве економке. Ту је било места да се наместе две столице и сто, на коме се спремао чај, кафа, доручак. Јевсеј је стално заузимао место, и у запећку, и у Аграфенином срцу. На другој столици заваљивала се она сама.

Прича о Аграфени и Јевсеју била је добро позната у кући. О њој би, као и о свему другом на свету, поразговарали, мало их оговарали, а затим, као и о свему другоме, заћутали. И сама госпођа је навикла да их виђа заједно, и они су тако блажено провели десет година. Зар многи могу да у збиру година свога живота наброје десет срећних? Али, ето, наступи тренутак губитка! Збогом, топли доме, збогом, Аграфена Ивановна, збогом, картање, и кафо, и ракијо, и вишњевачо – сви остајте збогом!

Јевсеј је седео ћутећи и тешко уздисао. Аграфена, намрштена, ужурбала се по домаћинству. Она је своју жалост исказивала на свој начин. Тог дана је сурово пролила чај. Уместо да прву шољу јаког чаја, по обичају, однесе госпођи, плуснула је напоље: „Нека га”, рече, „нико не добије”, и храбро поднела укор. Кафа јој је искипела, павлака загорела, шоље су јој испадале из руку. Послужавник не ставља на сто, а да не звекне њиме: не отвара врата и ормар, а да их не залупи. Али она није плакала, већ се

срдила на све и на свакога. То је, на крају крајева, и била главна црта њеног карактера. Никад није била задовољна; ништа јој није било по вољи; стално је гунђала, жалила се. Али, у овом за њу кобном тренутку, њен се карактер испољавао у свем своме патосу. Понајвише се, изгледа, љутила на Јевсеја.

„Аграфена Ивановна!” рече он жалостиво и нежно, што ни најмање није одговарало његовој дугој и сабитој фигури.

„Што си се, блесавко, тако ту разбашкарио?”, одговори она, као да он сад први пут седи ту. „Пропусти ме да прођем, треба убрус да извадим.”

„Ех, Аграфена Ивановна!...”, понови он лењо, уздишући и устајући са столице, па одмах затим седе натраг, чим она узе убрус.

„Само кењка! Накачио се, нечастиви! Каква је ово напаст, господе, и неће да се откачи!”

И тада, звекнувши, испусти кашичицу у суд за испирање.

„Аграфена”, зачу се одједном из друге собе, „ти мора да си полудела! Зар не знаш да Сашењка спава? Да се ниси са својим драганом потукла на растанку?”

„Не могу да макнем због тебе, седиш ту као мртав!”, као змија просикта Аграфена, бришући чанак обема рукама, као да би хтела да га издроби на комадиће.

„Збогом, збогом”, са страшно великим уздахом рече Јевсеј, „ово је последњи дан, Аграфена Ивановна!”

„Нека је, хвала богу! Нека вас ђаво носи одавде: биће више места за остале. Пусти ме више, не могу да мрднем, види како је пружио ноге!”

Он се дотаче њеног рамена – и како му је тек тада одговорила! Он опет уздахну, али се не помаче с места. Узалуд би се и помакао: Аграфена то није ни желела. Јевсеј је то такође знао, па се није бунио.

„Неко већ седи на мом месту!”, проговори Јевсеј, још увек уздишући.

„Љеша!”, набусито одговори она.

„Дај боже, само нек није Прошка. А ко ли ће играти „дурака” с вама?”

„Нека је и Прошка, шта има лоше у томе?”, пакосно добаци она.

Јевсеј се диже.

„Не играјте с Прошком, молим вас, не играјте се!...”, рече он узнемирено и готово с претњом.

„А ко ми то може забранити? Зар ти, ругобо једна?”

„Мајчице, Аграфено Ивановна”, поче он молбеним гласом, обухвативши је око струка, могло би се рећи, кад би у ње било ма и трага од струка.

На тај загрљај она одговори – лактом у прса.

„Мајчице, Аграфено Ивановна”, понови он, „зар ће вас Прошка волети тако као ја? Зар не видите какав је то безобразник: ни једној жени не да на миру да прође. А ја, е-ех! Ви сте ми што и прашина у очи! Да није господарска воља, тада... ех!”

Код ових речи уздахну и махну руком. Аграфена није могла више да издржи, и код ње се, најзад, показа жалост у сузама.

„Па хоћеш ли ме оставити на миру, проклетниче?”, рече она кроз плач. „Што брбљаш којешта, шмокљане! Зар ја да се спетљам с Прошком? Зар не видиш да од њега ни једну паметну реч не можеш да измамиш? Само зна оним ручетинама да насрће...”

„И на вас насрће? Ах, неваљалац! А ви, међутим, и не кажете. Ја бих га...”

„Нек проба, па ће видети свог бога! Зар међу послугом нема других жена осим мене? С Прошком да се спетљам!

Гле, шта је измислно! Поред њега је и седети мука – свиња свињска. Док погледаш, а он већ вреба згоду да удари човека или да прождере ма шта спахијско, онако, испод руке – да нико не види.”

„Ако се већ, Аграфена Ивановна, тако нешто деси – јер лукави је јак – онда боље Гришку посадите ту, бар је човек миран, радљив, није подругљивац...”

„Гле, шта је још измислио!”, насрну Аграфена на њега. „Зашто ти мене свакоме намећеш, зар сам ја нека? Торњај се сместа одавде! Много је таквих, зар свакоме да се вешам о врат? Нисам ја таква! Само с тобом, с таквим здухаћем, навео ме је ђаво да се због грехова својих вежем, па се чак и због тога кајем... А види шта он измишља!”

„Бог ће наградити ту вашу врлину! Пао ми је камен са срца!”, узвикну Јевсеј.

„Обрадовао се”, опет она животињски повика, „има чему и да се радује – радуј се!”

И усне јој побледеше од љутине. Обоје заћуташе.

„Аграфена Ивановна!”, плашљиво рече Јевсеј после мале паузе.

„Шта би још хтео?”

„Ето, заборавио сам: од јутрос ни капи нисам попио.”

„Друго и не радиш!”

„Од жалости, мајчице!”

Са доње полице ормана, иза главе шећера, она узе чашу вотке и два повелика комада хлеба са шунком. Све је то већ одавно било спремљено за њега њеном брижљивом руком. Она му их баци, као што не би ни псима. Један комад паде на земљу.

„Ето ти, пресело ти! О, нека те... Ма тише, не жваћи тако да те чује цела кућа.”

Она се окрену од њега с изразом тобожње мржње, а он поче полако да једе, гледајући испод ока у Аграфену и покривајући једном руком уста.

Међутим, на капији се указа кочијаш са три коња. Преко врата средњег био је пребачен лук. Звонце, привезано уз седло, потмуло и бојажљиво мицало је клатном као пијан човек, везан и бачен у тамницу. Кочијаш привеза коње под стрехом шупе, скиде капу, извади из ње прљав убрус и обриса зној с лица. Кад га је Ана Павловна угледала кроз прозор, она пребледе. Ноге јој се одсекоше, а руке опустише, иако је то очекивала. Прибравши се, она зовну Аграфену.

„Иди, на прстима, тихо, лагано, па погледај спава ли Сашењка”, рече она. „Он ће, чедо моје, можда да преспава и последњи дан, па га се нећу нагледати. У ствари, немој, куда ћеш! Можда ћеш улетети као крава! Боље да одем сама...”

И оде.

„Иди сама, а не – крава!”, гунђала је Аграфена, враћајући се у своју собу. „Баш је нашла краву! Зар има много оваквих крава?”

У сусрет Ани Павловној ишао је сам Александар Федорич, плав младић, и у цвету година, здравља и снаге. Он се весело поздрави с мајком, али, угледавши одједанпут кофер и завежљаје, збуни се, ћутећи оде до прозора и поче прстом да црта по стаклу. После једног минута већ је разговарао с мајком и безбрижно, чак радосно гледао на ствари за пут.

„Што си ми се, чедо моје, тако успавао?”, рече Ана Павловна „чак ти је и лице подбуло? Де, дођи да ти обришем очи и образе ружином водом.”

„Немојте, мамице, не треба.”